

ТУРЦИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ

Миранда Сабриу

Турците обикновено предпочитат да идентифицират страната си като евроазиатска, но мнозина от географите и политиците извън Турция нерядко я причисляват към европейските, по-конкретно – към балканските държави. Не са малко обаче специалистите, които отричат балканската, респективно – европейската идентичност на Република Турция, мотивирайки се с нейното историческо минало, принадлежността ѝ към исляма и не на последно място с факта, че от общо 780 576 квадратни километра територия само 23 623 квадратни километра – т.е. по-малко от 4%, се намират на нашия полуостров, следователно – в Европа. Последното становище се оспорва с много сериозни аргументи (например окончателното ликвидирание на султанската власт и провъзгласяването през октомври 1923 година на Турция за република, с което тя приема европейската ценностна система – поне вербално; извършената от Кемал Ататюрк революция във всички или в почти всички сфери на обществения живот; приемането на страната във всички значими евроатлантически и европейски организации: Съвета на Европа – СЕ, Организацията на Северноатлантическия договор – НАТО, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие – ОИСР, Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа – СССЕ, трансформирано от януари 1995 година в Организация за сигурност и сътрудничество в Европа – ОССЕ, Европейската банка за възстановяване и развитие – ЕБВР и др.). Общоприето е обаче мнението, че Турция по никакъв начин не принадлежи към държавите от Западните Балкани както в географски, така и в политически смисъл. Логичен е в такъв случай въпросът: Какво тогава налага разглеждането на проблема (или на проблемите), формулиран(и) в заглавието “Турция и Европейският съюз”? В следващите страници ще се опитам да предложа моя отговор на този твърде интересен според мен въпрос и да покажа каква е или каква може да бъде връзката му с анализираната от мен проблематика¹.

¹ За зигзагите на предприєдинителния процес на Турция и за някои други важни в този контекст теми вж. по-подробно Дидие Бийон, История на турско-европейските отношения от 1963 г. насам. МОНД дипломатик, българско издание, юни 2008, година 5, брой 6 (44); Андрю Финкел, Как Турция вижда своето присъединяване към Европейския съюз? Пак там; Жером Бастион, Златният рог на туризма, пак там; Алпаслан Коркмаз, Инвестиране в Турция, пак там. Отделяме специално внимание на тези анализи, защото те са дело на уважавани експерти по разглежданата проблематика. Първият автор е заместник-директор

Както току-що беше посочено, след Втората световна война Турция успява да си осигури членство във всички организации, представляващи интерес за защитата на нейните позиции на Балканите, в Европа и в целия свят. За да бъде списъкът пълен, остава приемането на страната в най-важния за Стария континент проект в цялата му досегашна история – Европейския съюз.

По време на студената война западният блок, на първо място неговият безспорен хегемон – САЩ, ясно отчита стратегическото значение на Турция във все по-конфронтиращия се свят и много бързо започва да работи усилено за нейното интегриране. Още през 1947 година страната (заедно с Гърция) се превръща в обект на известната Доктрина Труман. Като използва прословутата “комунистическа опасност, надвиснала над Гърция и Турция”, президентът на САЩ Хари Труман призовава Конгреса незабавно да отпусне на двете балкански държави помощ в твърде внушителния тогава размер от 400 милиона долара. Поради това Доктрината Труман се приема от немалко изследователи международници като “старт на студената война”². През 1952 година Турция (пак в пакет с Гърция) е приета в НАТО. Отново едновременно с Атина Анкара подава (през юли 1959 година) молба за членство в Европейската икономическа общност – ЕИО. Гърция успява сравнително безболезнено и бързо да реализира плановете си и през 1981 г. вече е член на Общността, но с Турция нещата започват да буксуват още на самия старт. Като главна причина за това западноевропейските бюрократи и политици най-често сочат държавния преврат от май 1960 година, но по-късно ще стане ясно, че превратът е по-скоро повод, отколкото причина. Проучвателните разговори са прекъснати до април 1962 г.. Последвалите преговори за уточняване на отношенията между ЕИО и Турция се точат до септември 1963, когато е подписано Споразумение за асоцииране между Република Турция и Европейската икономическа общност, по-популярно като Анкарско споразумение. То влиза в сила през януари следващата година.

Присъединителният договор включва три фази: 1. подготвителна, която продължава пет години и допуска евентуални корекции в съответствие с условията, предвидени във временния протокол; 2. преходна, с максимална продължителност 12 години, когато трябва да се реализира идеята за митнически съюз между Общността и Турция и за сближаване на икономическата политика на Анкара с тази на Брюксел; 3. същинска (“решителна”), основаваща се на функциониращия митнически

на Института за международни и стратегически отношения (ИМСИ), вторият и третият – журналисти в Истанбул, четвъртият – председател на Националната агенция за подкрепа и насърчаване на инвестициите в Турция. Вж. и mediapool.bg: Турция отбелязва 50 години като кандидат за ЕС.

² Вж. Евгени Александров, Речник по международни отношения, Тракия – М, София, 2001, с. 152.

съюз и предполагаща засилване на координацията на договарящите се страни в сферата на икономиката³. В документа не е експлицитно подчертано, но е очевидно, че договарящата се страна, която трябва да координира своите действия в икономическата сфера, е именно Турция.

Особено важен за предлаганият тук анализ е член 28 от цитирания Предприсъединителен договор. В него донякъде “обтекаемо”, но достатъчно категорично и недвусмислено е посочено, че Анкара трябва да изпълни всички условия на ЕИО и едва тогава може да се надява, че “договарящите се страни ще разгледат възможността за присъединяване на Турция към Общността”. Въпреки това в Турция споразумението се оценява като безспорен външнополитически успех.

Точно тогава обаче – през март 1972 година – турският генералитет организира втори военен преврат (както вече беше посочено, първият е през май 1960 г.). През 1974 турската армия навлиза в Кипър. Островът е окончателно разделен. Анкара открито и дори предизвикателно и демонстративно толерира новата “държава” – Севернокипърската турска република, признава я (единствено тя), давайки по този начин своя “принос” за утвърждаването на това изключително опасно огнище на напрежение в Средиземноморския регион. Тези насилствени актове, заедно с третия военен преврат (през септември 1980 г.), свеждат почти до нула постигнатите дотогава външнополитически резултати. Приемането на Гърция в Общността през 1981 г. нанася нов удар върху амбициите на Турция за членство в нея. Добавят се критиките за дискриминацията на кюрдите, крайно незадоволителното състояние на човешките права, усложненията по кипърския проблем, колизиите с Атина за шелфа на Егейско море. В гръцко-турските спорове, довели двете натовски държави до ръба на войната, “европейците” не приемат “неутралната” позиция, която демонстрират Северноатлантическият алианс и донякъде Белият дом, и категорично подкрепят Атина. Отношенията между Анкара и Брюксел са замразени и остават такива повече от десет години. Това внася силни смущения между ЕО и САЩ и поставя в деликатно положение Вашингтон, който е принуден да лавира между двата свои стратегически партньора – Анкара и Брюксел.

Към средата на 80-те години на миналия век в страната настъпват сериозни промени. В политическата сфера прекалените и изключително опасни амбиции на висшите военни са поукротени, а традицията всеки десет години да се организират държавни преврати и насилствено да се сменят избраните демократично правителства – прекъсната. Дейността на Меджлиса (Парламента) и на политическите партии е възстановена.

³ Вж. Съвет на европейските общности, “Accord créant une Association entre la Communauté européenne et la Turquie” (Договор за създаване на съюз между Европейската общност и Турция) и приложените документи, Брюксел, 1970, с. 14-15. Цит. по Дидие Бийон, История на турско-европейските отношения...

Започват сериозни реформи и в икономиката, изразяващи се преди всичко в нейната либерализация⁴. В резултат на това, както и на благоприятните корекции в турската външнополитическа дейност, видимо се променя авторитетът и стратегическата тежест на страната. Окуражена от тези положителни промени, през 1987 г. Турция представя официалната си кандидатура за членство в общността. Становището на Европейската комисия обаче се получава след цели две години и е отрицателно. Основните мотиви за отказа са открити в незадоволителното състояние на турската икономика, но има експерти, които са склонни да мислят, че истинската причина се корени отново в задълбочаващите се проблеми с Кипър и в ненамаляващото напрежение между Анкара и Атина. В някои текстове обаче започват да се появяват и други, доста по-различни коментари, свеждащи се предимно до въпроси от рода на: трябва ли въобще да се допуска членство в Общността на една ислямска държава с огромна за европейските мащаби територия и с население, съпоставимо с населението на някои от водещите европейски държави, например Германия и Франция; няма ли евентуалното приемане на Турция в ЕИО да промени кардинално характера на Общността; съществува ли риск Анкара да внесе в ЕИО собствените си нелеки вътрешно- и външнополитически дилеми, дестабилизирайки по този начин не само ЕО, но и целия континент, а дори и целия свят? Сред най-красноречивите документи от този период е гласуваната през юни 1987 година от Европейския парламент резолюция по изключително болезнения за турските политици въпрос за геноцида над арменците. Турция реагира с контраобвинението, че нейните западноевропейски партньори не се придържат към установените от самите тях правила и ги променят “по време на играта”.

Сгромолясането на “социалистическата система” след ноември 1989 засилва проевропейските настроения в Турция. Особено забележима е еволюцията на левите сили в страната. Тяхната убеденост от 70-те години на миналия век, че ЕИО е “само инструмент на империализма и израз на неоколониализма” отстъпва място на становището, че присъединяването на Турция към Общността може да изиграе ролята на катализатор при демократизацията на страната. Някои действия на европейските институции обаче попарват тези илюзии. Става известно например отрицателното становище на Европейската комисия от 19 декември 1989 година по турската кандидатура. В документа на Комисията се очертават две “оси”: икономическа (според която турската икономика е недостатъчно развита, а структурните различия между нея и общността са неприемливо големи, инфлацията и безработицата са много високи и пр.) и политическа (тук се акцентира най-вече върху проблемите пред демократизацията,

⁴ Вж. Жером Бастион, цит. съч; Алпаслан Коркмаз, цит. съч.

правата на човека и на малцинствата, разногласията с държава членка на Общността – Гърция и т.н.).

За да не изглежда отказът толкова обезкуражаващ, Комисията предлага по-разширено сътрудничество по четири основни пункта: финализиране на работата по митническия съюз; възобновяване и засилване на сътрудничеството във финансовата област; развитие на сътрудничеството в сферата на промишлеността и технологиите; разширяване и задълбочаване на политическите и културните контакти.

Дори само беглият поглед обаче показва, че в предложението на ЕК няма нищо ново. На практика то повтаря целите, договорени с присъединителния протокол от 1970 г., и същевременно разкрива много ясно задълбочаващите се различия и противоречия между държави от общността по отношение на европейското бъдеще на Турция. Макар да осъзнава, че става дума за външнополитически провал, Анкара е принудена да преглътне огорчението си и да декларира, че продължава да вижда в ЕИО привилегирован икономически партньор⁵. Разочарованието на турските “проевропейци” е много силно, защото поредният отказ на Брюксел да ускори предприсъединителните процедури се възприема като продължение на “дискриминационните действия на европейските структури” срещу Турция при южното разширяване на Общността през 1981 година (когато е приета Гърция) и през 1986 г. (с приемането на Испания и Португалия), а Турция и в двата случая остава “извън борда”.

Последният отказ съвпада по време с цяла поредица от събития, които разтърсиха света и доведоха до немислими дотогава трансформации в разположението на силите в Европа, включително и на Балканите. Падането на Берлинската стена през ноември 1989 отключи “верижната реакция” на промените. Турция се изправи пред нееднозначна геополитическа ситуация. От една страна, политическата класа беше силно обезпокоена от реалната възможност страната да загуби почти половинвековните привилегии, от които се ползваше като стратегически съюзник на Запада, особено на САЩ, в региони, които щяха да станат изключително важни – Балканите и Близкият Изток. Беше очевидно, че ЕО е длъжна да направи сериозна преоценка на външнополитическите си приоритети. “По време на срещата на външните министри на Петнадесетте в Каркасон (18-19 март 1995 г.) приоритетът бе насочен към разширяването на Съюза към страните от Централна и Източна Европа (СЦИЕ) (т.е. към бившите социалистически държави – к.м. – М.С.), както и към Кипър и Малта...”⁶ От друга страна, пред Турция се откриваха изключително благоприятни възможности да запълни поне отчасти вакуума в някои бивши републики на Съюза на съветските социалистически републики

⁵ Вж. Дидие Бийон, История на турско-европейските отношения...

⁶ Ерик Костел, Съвременната геополитика. Кама, 1999, с. 17.

(СССР), възникнал в резултат на неговото разпадане. Сега може да се каже, че и Анкара, и Брюксел се оказаха изненадани и неподготвени за предизвикателствата, които ги очакваха. Вярно е, че “склученото на 6 март 1995 г. Споразумение за митнически съюз с Европейския съюз, ратифицирано от Европейския парламент на 13.12.1995 г. и влязло в сила на 01.01.1996 г., е принос в приближаването на Турция към европейските икономически структури и фактор за изпълнение на декларираната от правителството цел – модернизация и европеизация на турската икономика. Съгласно това споразумение Турция получава икономическа помощ в размер от 3,2 млрд. долара за периода 1995 – 2000 г. Наред с положителните резултати от изпълнението на това споразумение турските икономисти изтъкват негативни ефекти за турския производител, чиято продукция не може да издържи на конкуренцията на западните стоки, допускани масово на незащитения турски пазар”⁷. Асиметричният модел на интеграция, наложен на Турция от Брюксел, се превръща в предпоставка за възникване на сериозни конфликти. “Турските власти не успяха да оценят промяната на приоритетите на общността”⁸. Тази констатация важи особено силно пак за цитираното Споразумение за митнически съюз, специално за начина, по който то се оценява в Турция. Върху този документ базират критиките си всички турски антиглобалисти и антиевропеисти.

Особено шокираща за Анкара се оказва 1997 година, когато на всички държави кандидатки са предложени предприсъединителни стратегии, а за Турция е предвидена само специална програма. Турското правителство е посъветвано да работи много по-упорито за изпълнение на икономическите критерии. Същевременно то е предупредено, че отношението на Брюксел към страната ще зависи от радикалната промяна в сферата на човешките права, в т. ч. и към малцинствата (специално към кюрдското малцинство). Отново остър акцент е поставен върху турско-гръцките спорове за шелфа на Егейско море и върху другите, известни отпреди проблеми. От Анкара настоятелно е поискано да окаже натиск върху кипърските турци да подкрепят кипърските гърци на масата за преговори относно присъединяването на Кипър към Европейския съюз.

Може би точно този е моментът, когато се забелязват първите симптоми на промяна в тактиката на турското правителство, на очевидно втвърдяване на неговите позиции. На ултиматума на Брюксел Анкара отвърща със свой, не по-малко категоричен ултиматум. Министър-председателят на Турция Месут Йълмаз заявява, че неговата страна прекратява диалога с ЕС и обвинява тогавашния германски канцлер

⁷ Мария Чавдарова, Политически системи и външна политика на балканските държави. Университетско издателство “Стопанство”, С., 2008, с. 361.

⁸ Sevilay Elgun Kahraman, Rethinking Turkey-European Union Relations in the Light of Enlargement, Turkish Studies (Vol. 1, № 1, Spring 2000), p. 5.

Хелмут Кол, че се опитва да превърне ЕС в “християнски клуб”. Много остро прозвучават и заплахите, че ще бъде ускорен процесът на “интегриране”, (т.е. на присъединяване) на Северен Кипър към Турция.

Реакцията на Анкара е (или най-малко изглежда) прекалено емоционална. Нейното обяснение обаче никак не е трудно. Политическата класа е засегната от различните критерии, прилагани към Турция, от една страна, и към държави, които много по-бързо и по-безболезнено изминават пътя до пълноправното членство, от друга. Такива са например Швеция, Финландия и Австрия, чиито кандидатури се обсъждат точно в този период, а приемането им е узаконено на първи януари 1995 г. Обяснението, според което “за разлика от държавите в предходното разширяване, трите нови членки са с добре развити икономики, политически стабилни и добре запознати с политиките и процедурите на ЕС”, поради което “преговорният процес е доста по-облекчен в сравнение с предходния”⁹, в Турция считат за дискриминационно и категорично неприемливо. (Заслужава да се отбележи, че по подобен начин Брюксел реагира и през 2009 г. във връзка с кандидатурата на Исландия за членство в ЕС. Тази тема обаче тук само ще бъде маркирана, тъй като ще ѝ бъде отделено повече място в друг анализ).

Отношенията между Анкара и Брюксел продължават да се развиват на приливи и отливи. През декември 1999 г. Турция официално получава от Европейския съвет статут на държава кандидатка. Решението на Съвета е препотвърдено и формализирано през март 2001. Тогава Европейската комисия приема документ, озаглавен “Партньорство за присъединяване на Турция”. На него Анкара отговаря със своя “Национална програма за приемане на постиженията на правото на Европейския съюз”. За малко повече от половин година (от март до октомври 2001 година) са приети 34 поправки в конституцията на страната, обхващащи някои от най-важните сфери на нейния живот, а от началото на 2002 влиза в сила нов Граждански кодекс.

Независимо от тези постижения обаче Турция отново е оскърбена само година и половина по-късно – през октомври 2002. Тогава Европейската комисия препоръчва през 2004 г. да бъдат приети осем източноевропейски страни. Към този списък са добавени също Кипър и Малта, но не и Турция. Само след два месеца – през декември същата година, на срещата в Копенхаген, Европейският съвет решава да отвори преговорите с Турция за нейното членство до края на 2004 г., но при условие, че страната е изпълнила политическите и конституционните условия и критерии на ЕС¹⁰. Особено болезнено е прието изявлението на тогавашния еврокомисар по разширяването Гюнтер Ферхойген по време на

⁹ Мирела Велева-Евтимова, История на европейската интеграция 1945-2005. Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, София, 2006, с. 166-167.

¹⁰ Пак там, с. 181-182.

посещение в Турция през февруари 2004 година, когато той определя реформите като “неадекватни от европейска гледна точка”.

Същинските разговори относно условията за присъединяване на Турция към ЕС започват през 2005 г., но се движат със скорост, причиняваща силно раздразнение сред турските управляващи. “Нашата страна няма повече търпение към каквато и да е загуба на време и отлагания”, заявява в този контекст главният преговарящ на Турция с ЕС Егемен Багъш¹¹. Недоволството е леснообяснимо: за четири години (2005 – 2009) Турция отваря едва 11 глави (от общо 35). През 2006 година Брюксел дори блокира осем преговорни области. В този случай е трудно да се използват “дежурните” аргументи за изоставането на турската икономика, тъй като правителството на Реджеп Тайип Ердоган постига много съществен напредък тъкмо в тази област¹².

В края на първото десетилетие на XXI век тенденцията към промяна на турската тактика в преговорите за присъединяване е препотвърдена, но и допълнена и доразвита. Втвърдяването на политиката към ЕС продължава, но вече с използването на още една група аргументи, свързани с т.нар. диверсификация – необходимостта от търсене на нови доставчици и транзитъри на природен газ, особено след руско-украинската “газова война” в началото на 2009 година. Турция се включва в сложна, рискована и с труднопрогнозируем финал геоикономическа игра. През 2009 е подписано споразумение между правителствата на Турция, Румъния, България, Унгария и Австрия за изграждане на подкрепения от САЩ и от ЕС газопровод “Набуко”, който трябва да разнообрази доставчиците и маршрутите за Европа. Във връзка с това заслужават да бъдат отбелязани поне два факта:

1. Газопроводът ще свързва турския град Ерзерум с австрийския Баумгартен. Акцентираме върху това, защото Австрия е една от трите държави (заедно с Германия и Франция), които най-категорично се противопоставят на приемането на Турция в ЕС.
2. Индикативното изявление на председателя на ЕК на церемонията при подписването на междуправителственото споразумение. Жозе Мануел Дурау Барозу изразява убедеността си, че “това споразумение ще отвори вратите на нова ера между ЕС и Турция...”. “Набуко” може да циментира връзките между нашите народи”, допълва той.¹³

¹¹ mediapool.bg: Турция отбелязва 50 години като кандидат за ЕС, 3 август 2009.

¹² Вж. Патрик Сийл, Ислямът и политиката в Турция и Франция. Спл “Изток – Запад”, брой 5, юни 2007, с. 23. Изглежда невероятно, но е факт: именно правителството на Партията на справедливостта и развитието (ПСР) и лично премиерът Реджеп Тайип Ердоган, въпреки репутацията си на умерен ислямист, стигнаха до най-впечатляващи резултати в приближаването на Турция към европейското членство.

¹³ mediapool.bg: Турция отбелязва...

Почти по същото време Анкара подписва подобен документ във връзка с предпочитания от Русия проект “Южен поток”. В този контекст силен интерес предизвиква една пресконференция на турския министър на външните работи Ахмет Давутоглу в Брюксел през октомври 2009 година. На журналистическа констатация, че Турция беше критикувана за двойна игра в енергийните проекти на ЕС и Русия и на последвалия журналистически въпрос “Каква е стратегията ви спрямо газопроводите “Набуко” и “Южен поток”? турският първи дипломат отговаря: “Студената война завърши и не възприемаме света в категорични алтернативи. ЕС не може да избира дали да ползва руски газ. Нашата основна цел е европейската интеграция и приоритетът ни е това, което е добро за европейската енергийна сигурност. Но ние също както ЕС имаме своите енергийни нужди.

“Набуко” е толкова важен проект за нас, че всички останали са на второ място. Не може да се каже, че “Набуко” отпада, защото Турция е подписала с Русия за “Южен поток”. Няма причина да не се реализират и двата.”

По-нататък ръководителят на турската дипломация продължава да отговаря не по-малко витиевато, но в същото време започва да използва и лексика, която трудно може да бъде приета като дипломатическа. “В момента Турция е член на Съвета за сигурност на ООН, на Г-20, наблюдател в Африканския съюз и в Арабската лига... Ако Европа игнорира турската роля, ще е жалко за пропуснатата възможност, но няма да е огромен проблем за нас. Ако Турция влезе в ЕС, той ще е водеща глобална сила...” Особено показателен в това отношение е отговорът на въпроса: “Не смятате ли, че тази твърде активна външнополитическа роля е повече недостатък, отколкото предимство за Турция? Тя може да подразни някои големи европейски страни, които предпочитат те да ръководят европейската външна политика, а Турция предимно да я следва?” На питането турският първи дипломат отвръща по следния начин: “Зависи дали разсъждаваш като турчин или като европеец. Ако на една страна ѝ пречи турското влияние, това ще е тест дали тази страна слага на първо място националните интереси или европейските. Ако тесните национални интереси надделят, ЕС няма да е успешен.”¹⁴

Половинвековната “Одисея” на Турция по “пътя към Европа”, от една страна, и непоследователността на Брюксел, от друга, дават достатъчно основания за някои заключения:

1. Вече се очертаха – повече или по-малко релефно, контурите на отделните фактори и групи, които подкрепят, а вероятно ще подкрепят и в бъдеще “европейската перспектива” на Турция. На първо място трябва да

¹⁴ Ахмет Давутоглу: Ако Турция влезе в ЕС, той ще е водеща глобална сила. В. “Капитал”, 10-16 октомври 2009 г.

се изтъкне ролята на *Съединените американски щати*. Американската администрация, независимо от името на президента на страната, винаги е поддържала мнението, че мястото на Турция е в ЕС, че нейната пълноправна и пълноценна европейска интеграция ще носи ползи както на Турция, така и на Съюза. Естествено не винаги истинските мотиви на Белия дом и на Държавния департамент се представят експлицитно и разбираемо, а се “опаковат” по начин, който прави по-трудно тяхното разчитане и разгадаване, особено за непосветените в тази проблематика. А “енигмата” (ако въобще може да се говори за енигма) се оказва прозрачна, когато насочим интереса си към перспективните външнополитически цели на САЩ. За тях Турция е най-важният стратегически партньор в региона, на който може да съперничи единствено Държавата Израел. Не е тайна, че, без да се покриват изцяло, интересите на Вашингтон и на Анкара в Кавказко-Каспийския регион са много близки. Става дума за стремежа на двете страни да овладеят посочените територии, защото онзи, който ги владее, ще владее и Евразия. А хегемонията в Евразия е предпоставка за хегемония и в останалата част на света. Освен всичко друго става дума за райони, които са изключително богати и на все още безалтернативния енергоизточник – нефта.

По този пункт позициите на САЩ и на Турция не се различават особено много от позициите на *Европейския съюз като цяло и на някои от водещите страни в него*. Най-ясни са може би мотивите на Великобритания. Те биха могли да се обяснят с ролята на специален (привилегирован) съюзник на САЩ, която Лондон се стреми да играе в продължение на много десетилетия, особено след разпадането на колониалната система. Ако желае да се освободи от незавидната слава на “политическо джудже”, ЕС пък е длъжен да намери своята ниша в същия регион. Без съдействието на Анкара обаче това ще бъде практически невъзможно, още по-малко пък при наличие на съпротива от нейна страна, особено ако Турция получи презокеанска подкрепа. А едва ли има причини да се мисли, че такава подкрепа ще бъде отказана. В същото време Турция се нуждае от ЕС не по-малко, отколкото Съюзът се нуждае от нея. Пълноправната интеграция в европейските структури ще предостави на турската дипломатия нови, много по-ефективни лостове и механизми за външнополитическо въздействие и за външнополитическа легитимация. Казано другояче, европейската “униформа” ще бъде допълнителен идентификационен код за външнополитическото настъпление на Анкара.

Съществуват разбира се и някои рискове. На първо място става дума за не само възможна, а за напълно реална опасност от противопоставяне на интересите на САЩ, ЕС и Турция – както заедно, така и поотделно, на интересите на друг силен и все по-засилващ се стратегически “играч” с обясними амбиции за достойно място в коментирания регион – Русия. Рисковете от подобна конфронтация обаче ще бъдат многократно

компенсирани от евентуалното добро сътрудничество между САЩ, ЕС и Турция. Поне така разсъждават във Вашингтон, в Брюксел, в Анкара.

2. И в анализирания казус не е особено сложно идентифицирането на отделните групи за лобиране в интерес на турското членство в ЕС. И тук става дума не просто за пари или дори за много пари, а за **огромни** пари. Борбата е за повече от внушителния брой турски потребители (според някои последни неофициални източници около 72 милиона души, които след десетина години могат да бъдат вече 90 милиона). На първо място разбира се са интересите на военнопромишлените комплекси както на Европа, така и на САЩ, очакващи поръчки за модернизиранието на турската армия в обем на повече от 100 милиарда долара. Не бива да се пренебрегва и делът на цивилното (гражданското) производство (автомобилостроене, производство на селскостопански машини и съоръжения, земеделска и животновъдна продукция и пр.). Турският опит за пореден път доказва, че много често икономиката надделява над политиката. Германия например е сред държавите, които най-активно се противопоставят на пълноправното членство на Турция в ЕС, допускайки най-много т.нар. “привилегирован статут”, но това не пречи на германски фирми да се настаняват без колебание на турския пазар и да инвестират в него внушаващи силен респект суми.

3. Някои специалисти считат, че макар и донякъде условно, може да се твърди, че в дебатите “за” и “против” европейската перспектива на Турция са се оформили три основни групи държави. В първата група те включват страните, които се обявяват за продължаване на преговорите с Турция без поставяне на допълнителни изисквания, при спазване на предварително договорените условия. Най-влиятелни тук са Великобритания, Испания, Португалия, а към тях гравитират бившите прибалтийски републики на Съветския съюз (Естония, Латвия и Литва), както и повечето нови членки на ЕС от Централна Европа (Полша, Словения, Чехия, Унгария). Втората група включва страни, които поставят определени предварителни условия. Най-типичен е случаят с Гърция, която подсказва, че едва ли ще допусне приемането на Турция в ЕС, преди да бъдат разрешени станалите вече хронични гръцко-турски проблеми (Кипър и шелфа на Егейско море). Изразители на настроенятията на третата група са двете държави, считани за двигател на ЕС – Германия и Франция, подкрепяни от Австрия. Антитурските настроения в тях се засилват особено след отстъплението на левите сили, т.е. след избирането на Никола Саркози за президент на Франция и на Ангела Меркел за канцлер на Германия. А тъй като през октомври 2009 г. А. Меркел беше преизбрана и започна втория си мандат, логично е да се очаква, че Берлин едва ли ще коригира своята политика на обструкции по отношение на членството на Турция в ЕС.

4. Без риск да се стигне до сериозни грешки, може да се счита, че сред европейската бюрокрация има заинтересувани кръгове, които не биха се поколебали да използват случая с Турция и когато анализират европейските перспективи на държавите от Западните Балкани. В този смисъл проучването на “казуса Турция” не би трябвало да се приема като загубено време.